

Poznej ryby našich vod

malý průvodce vodní říší pro děti

- České Švýcarsko
- Sächsische Schweiz

Poznej ryby našich vod

malý průvodce vodní říší pro děti

Vysvětlivky:

Čím se
žijím

Jakého věku
se dožívám

Kolik
měřím

Kolik
vážím

V jakém rybím
pásmu se nacházím

Úvodní slovo

České Švýcarsko je krajina nejen pískovcových skal, ale také řek a říček, tůňek či rybníčků, které obývají nejrůznější vodní živočichové. Dostává se vám proto do ruky brožurka, ve které bychom vás rádi seznámili s jednou skupinou obyvatel Českého Švýcarska - rybami.

Již delší dobu spolupracujeme s dlouholetým rybářem panem Vladislavem Venckem, který pro děti ve školách a školách připravuje povídání a programy o rybách a dalších živočiších žijících u vody nebo v její blízkosti. To vše probíhá v rámci projektů z cyklu Senioři dětem.

Během programů si děti mohou prohlédnout i vyzkoušet rybářské náčiní a seznámit se základními znaky ryb a jejich způsobem života. O těch nejnáměšších druzích se vždy dozví i nějaké zajímavosti navíc.

Do této publikace jsme proto poutavé vyprávění pana Vencka o rybách doplnili o obrázky Mgr. Jany Modré (ilustrátorky řady ekovýchovných materiálů pro děti, ale také autorky a lektorky řady ekovýchovných programů), tak aby bylo dostupné všem, nejen dětem, které se účastní programů, ale i rodičům, pedagogům a dalším zájemcům o přírodu.

Naším záměrem při vydávání této publikace, ale i při pořádání programů, do nichž se zapojují aktivní senioři, je nadchnout děti pro poznávání přírody, vzbudit v nich zájem o záliby související s přírodou, a to nejen rybářství, ale i myslivost, bylinkářství, ornitologii nebo dobrovolnou ochranu přírody. Na druhé straně se díky tomuto mezigeneračnímu setkávání senioři mohou cítit prospěšní, jejich život dostává novou náplň a především je děti obohacují svoji životní energií a bezprostředností.

Touto cestou bychom všem těmto aktivním seniorům rádi poděkovali.

Ing. Jarmila Judová

Obsah

Pstruh obecný (potoční)	5
Losos obecný	7
Lipan podhorní	9
Parma obecná	11
Okoun říční	13
Candát obecný	15
Štika obecná	17
Úhoř říční	19
Plotice obecná	21
Kapr obecný	23
Cejn velký	25
Lín obecný	27
Sumec velký	29
Rybí pásma	30
Návrat lososů	31

Pstruh obecný (potoční)

Stalo se vám, že jste šli kolem horského potoka, nebo podhorské říčky a upoutala vás ryba, která na vaši přítomnost reagovala tím, že se mihla v průzračné vodě, a zmizela pod kamenem, nebo vymletým břehem? Tak to jste právě viděli pstruha potočního.

My pstruzi žijeme v takových vodách, protože jsme velice nároční na obsah kyslíku a ten nám poskytují toky v horách a podhůří. Však je po nás pojmenováno první rybí pásmo (počítáno od pramenů).

Lidé o nás mluví jako o rybích krasavcích. Něco na tom asi bude. Na zeleném podkladu máme tmavé a červené skvrny, ale základní barva je velice proměnlivá, závislá na prostředí, ve kterém žijeme. Zato tuková ploutvička, umístěná na hřbetě mezi hřbetní a ocasní ploutví, zdobí každého jedince a prozrazuje naši příslušnost k čeledi lososovitých.

Máme robustní vřetenovité tělo: jiný tvar těla by nám neumožňoval existenci v bystře tekoucích vodách. Rozmnožování našeho druhu spadá do doby pokročilého podzimu a k líhnutí (vykulení) plůdku dochází

až v jarních měsících. Chladné vody hojností potravy neoplývají, živíme se všemi stadii vodního hmyzu, hmyzem spadlým do vody a jsme takoví čiperové, že si pro hmyz poletující nad vodou z našeho živlu vyskočíme. S přibývajícím věkem se naši kořisti stávají malé rybky, malí pstroužci, střevle, vranky.

Hlavně s posledně jmenovanou rybkou vedeme tisíce let trvající a nikdy nekončící konflikt. Nemotorná vranka je naší snadnou kořistí, protože nemá plynový měchýř a může se pohybovat jen poskoky u dna. Vranka se pstruhům za jejich zájem „odvděčuje“ tím, že po vytření pstruhů požírá s oblibou jejich jikry.

Rybáři loví pstruhy hlavně na umělé napodobeniny hmyzu tzv. muškařením. Je smutné, že nás pstruhů ubývá. Na tomto stavu se podepisuje mizení přírodních toků a jejich znečišťování, a také velký tlak ze strany predátorů (tedy živočichů, kteří nás požírají).

Víte, že?

Vědci se domnívají, že kdysi dávno vedl pstruh podobný život jako dnes losos, to znamená, že žil v moři a do řek vytahoval ke tření. V poslední době ledové zamrzly díky kontinentálnímu ledovci řeky až na dno, a pstruhům byl zamezen návrat do moře. Tak u nás zůstali. A to je dobře.

Živočišná potrava:
náletový hmyz,
drobné rybky

3 – 5 let, max. 10 let

60 – 70 cm

4 – 6 kg

pstruhové pásmo

lipanové pásmo

parmové pásmo

cejnové pásmo

Losos obecný

Někdy mi také říkají losos atlantský. Ale vidím řadu protestů! Že prý nepatřím mezi ryby, které žijí v českých řekách. Tak to máte, vážení, velmi staré informace. Je pravda, že dlouhá desetiletí jsme my lososi nemohli české řeky nazývat svým domovem. Kdysi jsme táhli v tisícových hejnech ze Severního moře řekou Labe až do horních částí labských přítoků, abychom dali život novým lososím generacím. Ale člověk všechno změnil.

Poslyšte pohnutý příběh našeho rybího druhu. V podhorské bystřině na šterkovém dně se z lososí jikry, podobné oranžovému korálku vylíhla (rybáři by řekli „vykulila“) malá rybka. Nejdříve se živila malými, pro lidské oko neviditelnými živočichy. Jak rostla, zvětšovala se i její potrava, pak už to byl i vodní hmyz a malé rybky. V kolébce podhorského toku si malý losos pobyl dva roky, pokud unikl všem nástrahám a nepřítelům od vydry přes volavku až po velké pstruhy a dorostl do velikosti 20 cm. Pak uslyšel volání přírody, kterému nemohl odolat a pustil se po proudu rodného toku do Labe a touto velkou řekou do Severního moře. Tady byla hojnost potravy, a tak nebylo divu, že za

čtyři roky vyrostl až do metrové délky a dospěl v rybu vpravdě královskou s tělem torpédovitého tvaru (torpédo - podvodní plavidlo válcovitého tvaru s vlastním pohonem, využívané hlavně k vojenským účelům). A zase „uslyšel“ příkaz přírody a vydal se proti proudu Labe, do přítoků až k jejich začátkům v podhůří, aby tam nakladl jikry a splnil tak svou povinnost - zachování rybího druhu. Při své cestě překonávali lososi až třímetrovy skoky různé jezy a jiné překážky. Ale se silně znečištěnou vodou a vysokými přehradními hrázemi si takový rybí junáci, jakými lososi jsou, neporadili. A tak na dlouhá desetiletí české řeky od lososů osiřely.

Naštěstí se našli lidé, kteří se s tímto stavem nechtěli smířit. Vyčistili řeky, postavili rybí přechody a začali malé lososy do řek a říček vysazovat. Toto úsilí trvá už 15 let a nese ovoce úspěchů. Sice skromných, ale lososi se už z moře vracejí a zakládají nové rybí populace. Děti, až budete dospělé a budete se podílet na rozhodnutích, která by vážně ohrozila život některého zvířecího druhu, vzpomeňte na lososy, které se podařilo zachránit skutečně na poslední chvíli.

Víte, že?

Lososi se vracejí naklást jikry a založit nový rod do míst, kde sami přišli na svět. Jak to místo, tu řeku při návratu z moře najdou?

Vědci zjistili, že malí lososi, žijící 2 roky v rodné řece si „zapamatují“ chemické složení vody a při vracení si vodu „očichají“. A protože chemizmus vody je neměnný, tak ten „svůj“ vodní tok opět najdou.

Živočišná potrava: drobní i větší vodní živočichové, později jen ryby

Max. 10 let

Více než 1 m

Přes 20 kg

pstruhové pásmo

lipanové pásmo

parmové pásmo

cejnové pásmo

Lipan podhorní

Pokud nás lipany chcete poznat, tak si pospěšte. Valem nás ubývá. Důvodů se zdá být více, na tom nejvážnějším se odborníci nějak nemohou shodnout.

Zřejmě se negativní vlivy nahromadily tak, že počet jedinců této krásné ryby začíná být velmi vážný. My lipaně máme skutečně mimořádné nároky na životní prostředí. Můžeme žít pouze v přírodních čistých tocích s vodou bohatou na kyslík, i když snášíme poněkud teplejší vodu než pstruh. Výskyt našeho druhu v těchto vodách je natolik charakteristický, že dal podhorským, zklidňujícím se tokům název lipaního pásma. Bohužel takových toků vlivem lidské činnosti za posledních několik desítek let ubylo, což je také jeden z důvodů snižování stavů této lososovité ryby.

Štěstím pro nás lipany je náš poměrně snadný umělý odchov. A tak se vysazováním lipaního plůdku rybáři snaží tento nepříznivý stav změnit a lipana zachránit.

Jsmo pro predátory (např. volavku, kormorána, vydry) snadnou kořistí. Máme světle zbarvené, štíhlé tělo a navíc, jak jsme zmínili, žijeme v poměrně mělké vodě.

pstruhové pásmo

lipanové pásmo

parmové pásmo

cejnové pásmo

Naše ústa jsou v celku malá, proto se živíme vodním hmyzem ve všech vývojových stádiích, vodními měkkýši a suchozemským hmyzem, spadlým na hladinu. Bohužel si svůj rybí život dlouho neužijeme, jako většina lososovitých ryb patříme mezi ryby krátkověké. Pětiletý, nebo dokonce šestiletý lipan, to už je u našinců úplný rybí kmet. Pro sportovní rybáře je úlovek lipana (výhradně muškařením) vrchol rybářského umění.

Řečeno lidsky: muškaření na lipany, to už je „vysoká škola“ rybářského sportu. Ulovení velkého lipaního samce-mlíčáka s velkou pestrobarevnou hřbetní ploutví (trofej), je snem každého rybáře-muškaře. Jenomže při současném stavu lipaní populace u nás často zůstává jenom u toho snu.

Držte nám, lidé, palce, ať pro lipany nastanou lepší časy.

Víte, že?

Spisovatel Jaromír Tomeček, pro krásy přírody mimořádně vnímavý vypravěč napsal útlou knížku „Stříbrný lipan“. Líčí v ní život ryby - lipana od plůdku po dospělost. Příběh ryby, zasazený do tehdy nedotčené podkarpatské přírody zaujme každého, kdo nemá srdce okoralé civilizací a má otevřené oči pro vnímání přírodních krás. Tu knížku hledejte v knihovnách, školních i obecních.

Drobní živočichové ze dna, náletový hmyz

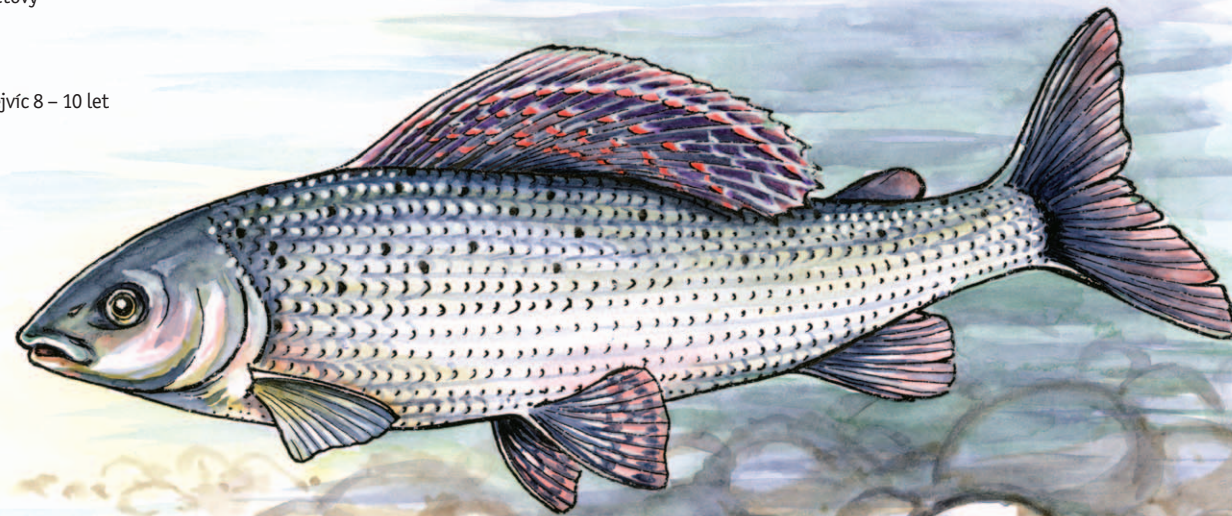
3 – 5 let, nejvíc 8 – 10 let

Přes 50 cm

1 kg, max. 2,4 kg

Parma obecná

My parmy jsme opravdu silné ryby. Samozřejmě pokud dorosteme do větších rozměrů, což trvá poměrně dlouho, rosteme pomalu.

Rybáři by mohli vyprávět legendy o přetřhaných vlascích, narovnaných háčcích, nebo dokonce o zlámaných prutech. Kdo měl někdy velkou parmu v ruce, dosvědčí, že její štíhlé, ale silné tělo působí dojmem, že je tvoří jeden mocný sval. A tak dlouhé věky svádějí rybáři s velkými parmami souboje, ve kterých zvítězí ten lepší. Dnes, kdy je sportovní rybolov stále více zálibou, než prostředkem k získání rybího masa, řada rybářů parmy po zdolání a vyfotografování pouští zpět do jejich mokrého domova.

Ono, mezi námi, naše parmí maso co do chuti není „nic moc“, navíc drobné ostré kůstky četné rybí gurmány odradí. Žijeme výhradně v řekách v proudných úsecích, stojaté a pomalu tekoucí vody, to není nic pro nás. Proudné úseky řek s písčitým, šterkovitým, nebo kamenitým dnem jsou naším celoživotním domovem. Tady se narodíme, prožijeme svůj život, přivádíme na svět své potomky a hledáme potravu. Vody

s bahnitým dnem, tam nás nehledejte. Patříme sice mezi kaprovité ryby, ale planktonem se živíme jen v útlém rybím dětství. Se zvyšující se velikostí dáváme přednost větším soustům: všem stádiím vodního hmyzu, pijavkám, větší jedinci si smlsnou na ráčkovi, nebo malé rybce.

Když se podíváte na náš rypec se silnými pysky, uvěříte, že při hledání potravy na dně řeky obracíme i větší kameny a žoužel, která se pod nimi skrývá, nebo je na nich přilepená, je naším vítaným úlovkem. A když přijde bouřkový příval a řekou jde přikalená voda, všechno živé, co s sebou nese, je vítaným zpestřením našeho jídelníčku.

Víte, že?

Parmy jsou výrazně dlouhověké ryby: dožívají se až 25 let. Povídá se, že parmí jikry jsou mírně jedovaté. Vědci se na této teorii úplně neshodují, ale znáte to. Není šprchu ...

pstruhové pásmo

lipanové pásmo

parmové pásmo

cejnové pásmo

Larvy chrostíků, pošvatek, jepic, měkkýši a další vodní bezobratlí

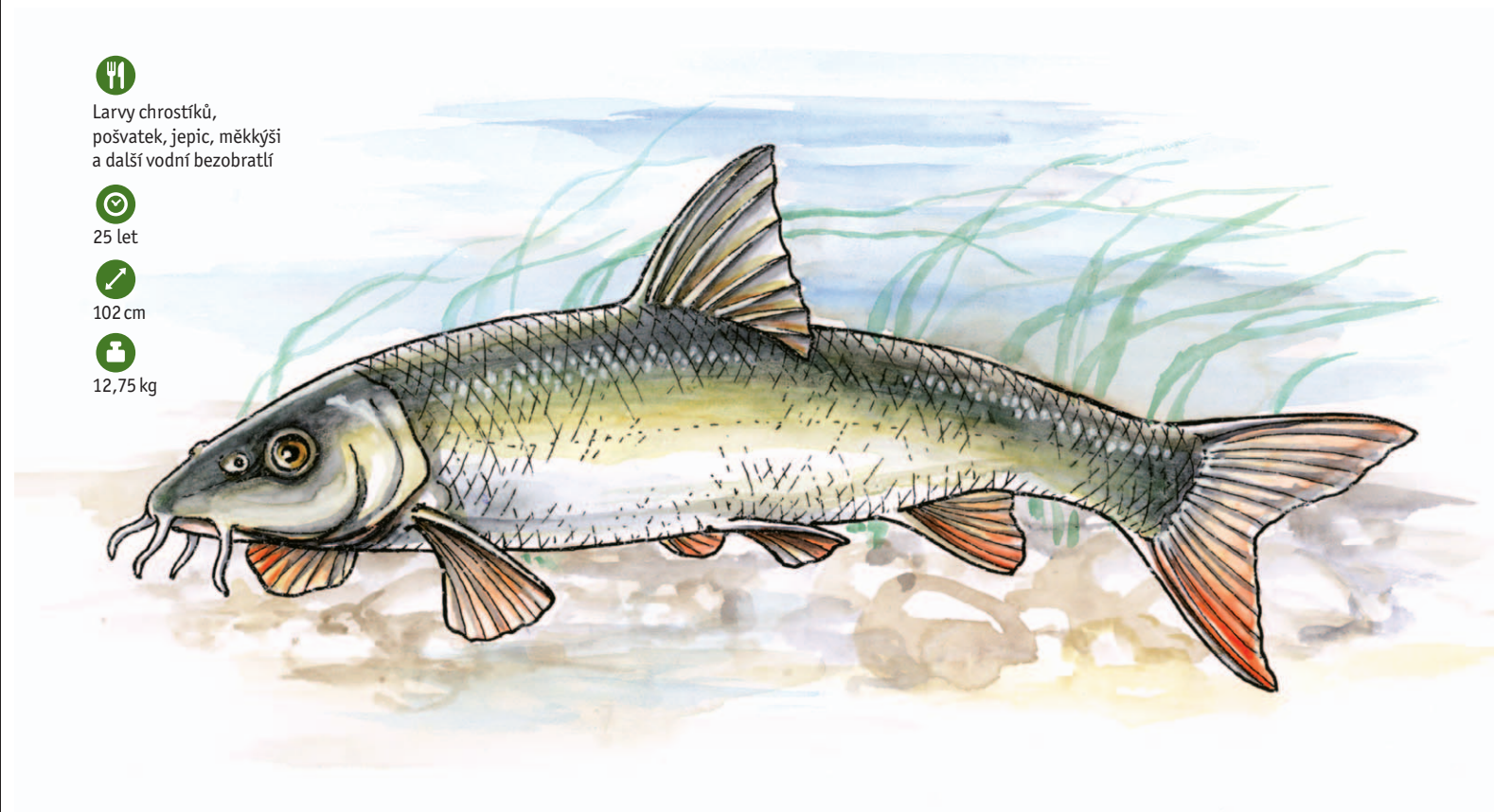
25 let

102 cm

12,75 kg

Okoun říční

Nám okounům lidé říkají ryba začátečníků (rybářů). Ani se jim nedivím. Jsme neustále při chuti, a to i v pozdním ročním období, kdy už ostatní ryby, hlavně kaprovité, o nástrahy nejeví zájem. Ulovit nás je snadné. Pokud se ve vodě začne pohybovat nějaká masitá potrava, žízala, červ nebo malá rybka, jsme u ní první a nejrychlejší z nás ji má bleskově v sobě.

Největší rybářova výhoda je, že se většinou pohybujeme v hejnu, a tak si i málo zkušený rybář krásně zachytá. S tím, co naše čelisti s drobnými zoubky uchvátí, se moc nepáráme a v momentě máme potravu v jícnu. A že je roztažitelný až k nevíře. V tomto ohledu nás předčí snad jenom štika. Takže kořist, a často je to i menší příslušník našeho rodu, v nás zmizí tak rychle, že rybáři, kteří otálí se zásekem, mají problém nám vyjmout z jícnu háček bez vážného ohrožení našeho života.

Ve světových vodách žije řada více či méně vzdálených příbuzných, jako třeba okoun nilský nebo mořský, ale to jsou chlapáci těžcí i několik desítek kilogramů. V našich vodách dorůstáme běžně velikosti

30 cm, protože rosteme poměrně pomalu. Osmiletý okoun nemá ani půl kilogramu. Když se tedy uloví okoun přes 40 cm a přes kilo váhy, je to už rybí kmet a pro šťastného lovce velká rybářská sláva.

Jak vypadáme? Tvar těla s hrbem za hlavou, barva žlutozelená až šedohnědá, na bocích svislé tmavé pruhy. Zato břišní, řitní a ocasní ploutve jsou jasně červené. A oko, to snad máme ze všech ryb největší. Však nám také dalo jméno.

Kde žijeme? Dalo by se říci, že téměř ve všech rybích pásmech. Nejhojnější jsme v cejnovém a parmovém, ale vyskytujeme se i v lipanovém a ti z nás, kteří mají nejtolavější ploutve, zabrousí až ke pstruhům.

Víte, že?

Okouni většinou žijí v hejnech, jen nejstarší jedinci jsou samotáři. A v hejnech také loví. Svým počínáním připomínají vlčí smečku. Okouni utvoří rojnici a ženou drobné rybky z hloubky na mělčinu. Tam je pohodlně pochytají.

Živočišná potrava: rybky

20 let

51 cm

5 kg

pstruhové pásmo

lipanové pásmo

parmové pásmo

cejnové pásmo

Candát obecný

Jsem nejvýznamnějším zástupcem málopočetné čeledi okounovitých ryb. Poznáte mne podle protáhlého, vřetenovitého těla, drsných, pevně v kůži vrostlých šupin a dvou hřbetních ploutví.

Naším domovem jsou hlubší partie řek, se štěrkovým až písčitým dnem. Bahno nevyhledáváme, i když nás rybáři přísazují do kaprových rybníků jako vedlejší rybu. Znamenitě se nám daří v přehradních nádržích, kde dorůstáme až metrové délky a 10–15 kg váhy.

Naší potravou je po vylíhnutí vodní hmyz, od velikosti 50 mm už jen drobné rybky. Jsme totiž dravci a jiná potrava než masitá nás nezajímá. A nemusí být vždy živá, klidně se spokojíme s nějakou tou rybí mrtvolkou. Však to sportovní rybáři dobře vědí a často při lovu na candáty nastražují mrtvé rybky, nebo jejich části, obvykle ocásky. Sportovní rybáře umíme náležitě potrápit, protože jsme v braní potravy velice náladoví. Někdy dopřejeme příslušníkům Petrova cechu úplné rybářské hody, kdy loví jednoho candáta za druhým, a jindy se rybář celé týdny nebo měsíce vrací s prázdnou.

pstruhové pásmo

lipanové pásmo

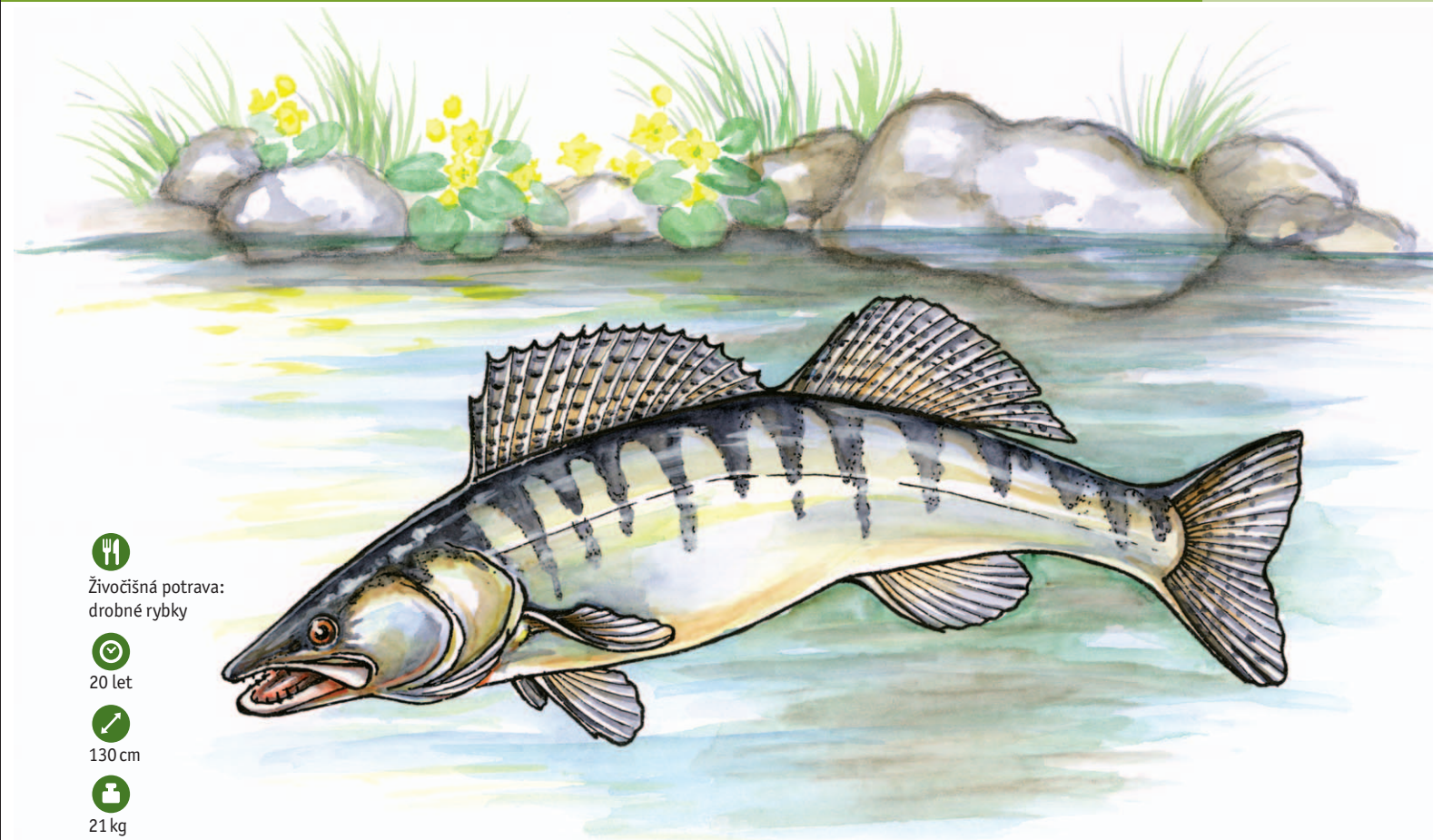
parmové pásmo

cejnové pásmo

Candáti se vytírají (kladou jikry) od dubna do června a o nakladené jikry pečuje samec, odhání od nich případný kal, a přivádí ploutvemi čistou vodu. Jako jedna z mála ryb má candát v tlamě zuby, i když ne tak početné jako štika, výrazné jsou hlavně v dolní čelisti dva velké, tak zvané „psí“ zuby.

Víte, že?

Jezero Balaton v západním Maďarsku: to je krásné koupání, lahodné víno, skvělá maďarská kuchyně a místní candáti, neboli fogoši. Málokdo ví, že tyto oblíbené ryby z Balatonu jsou potomky českých candátů.

Živočišná potrava:
drobné rybky

20 let

130 cm

21 kg

Štika obecná

Říkají mi také tygr vnitrozemských vod. Podíváte-li se na moji tlamu plnou ostrých zubů a vezmete-li v úvahu způsob mého života, musíte tomu průměru dát za pravdu.

Jsem dokonalý predátor. Žívím se skoro výhradně živými rybami, případně suchozemskými živočichy, kteří se z nějakého důvodu ocitli ve vodě. K tomuto způsobu života mne příroda příslušně vybavila.

Mám štíhlé válcovité tělo, skvrnitě hnědozelené zbarvení, takže dokonale splývám s vodním prostředím. To vyhovuje mému způsobu lovu. Číhám ve vodním rostlinstvu nebo za nějakou přírodní překážkou, až se přiblíží hejno rybek, pak bleskurychle vyrazím tak zvaným štičím skokem a ta nejbližší, nebo nejpomalejší rybka se stává mojí kořistí. Stiskem zubů kořist usmrtím a v tlamě si ji srovnám hlavou napřed. To proto, aby mi při polykání nevadily případné ostny ve hřbetních ploutvích (okoun, ježdík, candát). Mám velmi roztažitelný jícen, takže jsem schopna spolknout rybu bezmála tak velkou, jako jsem já.

pstruhové pásmo

lipanové pásmo

parmové pásmo

cejnové pásmo

Štiky jsou známy svoji žravostí a rybáři by mohli dovědět, že zaútočím na nástrahu, i když mám plný žaludek. Dožívám se až 20 let a dorůstám hmotnosti přes 20 kg. Chytit alespoň metrovou štikou je sen každého rybáře a vypreparované hlavy velkých štik zdobí domácnosti nejednoho lovce.

Víte, že?

Mezi lidmi se stále udržuje pověra, že rybáři, kteří chovají kapry v rybnících, přidávají do kapří obsádky štiky, aby líné kapry proháněly. To je nesmysl. Kapři jsou sami o sobě dost čiperní, což vám dovede každý rybář. Štiky se přidávají do kapřích rybníků proto, aby lovily a likvidovaly tzv. plevelné ryby (plotice, hrouzek, slunka). Tyto rybky se živí stejnou potravou jako kapři, a tak v potravě kaprům konkurují, a kapři pak pomalu rostou.

Živočišná potrava:
menší i větší ryby

20 let

120 – 140 cm

15 – 20 kg

Úhoř říční

Opravdu nejsem had, i když tak vypadám. Jsem ryba jako každá jiná. Jen tvar těla mám „hadí“. Ale něco mě od ostatních ryb přece jen výrazně odlišuje. Většina ryb se narodí, žije a skončí svůj studený život ve stejné řece, rybníku nebo přehradní nádrži. U nás úhořů je to jinak. Vylíhli jsme se z jiker v dalekém Sargasovém moři v západním Atlantiku poblíž amerických břehů.

Po vylíhnutí se malým rybkám vůbec nepodobáme – ovšem cestovatelské touhy máme hned po narození. Umíme využít sice pomalý, ale spolehlivý „dopravní prostředek“ – Golský proud, který nás za dva roky přenese k evropským břehům. Za tu dobu se postupně měníme na malé úhoříky. Někteří z nás zůstanou v brakické (sladkoslané) vodě v ústích řek vlévajících se do moře a stanou se z nich samci. Ostatní putují do řek a žijí tam 10 a více let jako samice a dosáhnou až 1 m délky. Když úplně dospějí, pustí se po proudu řek do moře, tam na ně čekají samci, kteří dorůstají jen 50 cm, a pak už dospělé úhoře čeká cesta přes Atlantický oceán do místa jejich zrození – do Sargaso-

vého moře. Tam nakladou jikry, zahynou a celý cyklus se opakuje. Takto to funguje už desítky tisíc let.

Úhoří samice dospívající v našich vodách jsou dravé ryby, které ale nepohrdnou ani uhynulými živočichy, v některých vodách jim dokonce dávají přednost, jak dosvědčí rybáři, kteří je na mrtvé rybičky loví. Úhoř má výborné, i když poněkud tučné maso a uzený je oblíbenou lahůdkou. V současné době se k nám monté (malí úhoříci) dovážejí a vysazují do vod, protože by se do řek přes množství vodních staveb vůbec nedostali.

Víte, že?

Úhoří krev obsahuje jed, jehož složení se podobá zmijímu jedu. Není ale důvod k panice, jed je natolik slabý, že nemůže ohrozit náš život. Přesto při manipulaci s úhořem (zabíjení, kuchání) raději pozor na oděrky, nebo ranky na rukách.

pstruhové pásmo

lipanové pásmo

parmové pásmo

cejnové pásmo

Vodní bezobratlí, rybky, žáby a drobní savci

21 let

110 – 140 cm

3 – 5 kg

Plotice obecná

Hned na úvod bych chtěla upozornit, že se nejmenuji bělice. Moje jméno je plotice obecná. Obecná proto, že mám ještě příbuznou plotici lesklou, ale s tou se nevidáme, protože žije v tocích v povodí Dunaje. Bělice mi říkají nejen lidé, kteří rybám nerozumí, ale bohužel i někteří rybáři.

Patřím do rozvětvené rodiny kaprovitých ryb. Od mládí se živím planktonem, ale v dospělosti si pochutnám i na vodních rostlinách. Nejsem žádný rybí obr, když mě během mého desetiletého života nepolapí některý z rybích predátorů, nebo neuloví rybář, mohu dorůst délky přes 40 cm a váhy 1 kg.

Co se týká mého životního prostředí, jsem ryba velice přizpůsobivá. Nejlépe se mi sice daří ve stojatých, nebo mírně proudných vodách cejnového pásma, ale někteří otužilci přebývají i v parmovém, nebo dokonce v lipanovém pásmu.

Zmínila jsem se, že o nás mají zájem rybí predátoři. Ano, štiky, okouni, candáti a další rybí dravci v na-

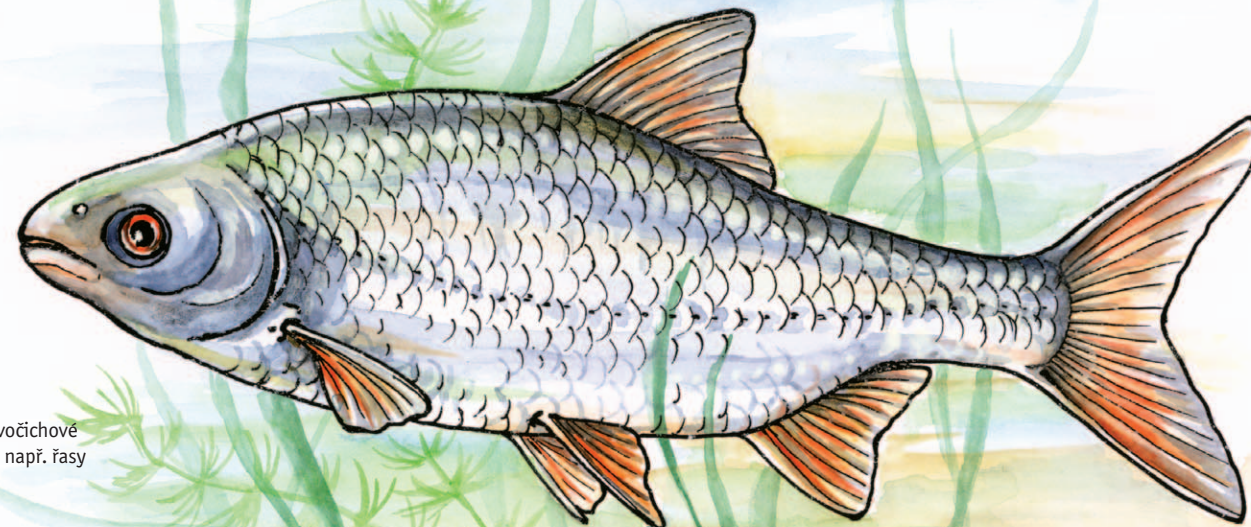
ších řadách, vlastně hejnech způsobují velké ztráty. Čelíme této skutečnosti tím, že jsme velice plodné. Velká plotice-jikernáčka může mít až 400 tisíc jiker. Zájmu dravců o naše maso využívají sportovní rybáři a s úspěchem nastražují plotičky, živé i mrtvé, při lovu dravců.

Rybáři nás s oblibou loví, ale většinou nás domů nenosí a pouštějí ulovené plotice zpět do vody. Máme sice poměrně chutné maso, hlavně brzy z jara nebo na podzim. Avšak množství malých kůstek mnohého milovníka rybího masa odradí.

Nejsme žádné bůhvíjaké rybí krasavice, ale naše červené ploutve a hlavně červené oči z nás přece jen činí pohledné rybky.

Víte, že?

Za starých časů se ze šupin plotic, perlínů, ouklejů a dalších ryb vyráběla umělá perleť (materiál na výrobu knoflíků).

Drobní živočichové i rostliny, např. řasy

10 – 12 let

45 cm

1,3 kg

pstruhové pásmo

lipanové pásmo

parmové pásmo

cejnové pásmo

Kapr obecný

Před tisíci lety nebylo v českých krajích po rybnících ani památky, a naši divocí předkové se jako štíhlé ryby proháněli ve východních řekách.

Staletí uběhla a dnes se hlavně v jižních Čechách zrcadlí obloha ve stovkách vodních ploch, obrovských i menších, a v nich mají svůj domov nespočetné tisíce našich vypasených druhů, vůbec nepodobných původním říčním kaprům.

My kapři jsme v českých zemích zdomácněli a dnes je český, potažmo treboňský kapr u nás i v cizině uznávaný produkt jako třeba pilsenské pivo. Někteří lidé si bez vánočního kapra vůbec nedovedou představit štědrovečerní večeři.

Také rybáři, vysedávající nad svými pruty u řek a rybníků, nás kapry jako úlovek vítají, neboť jsme zdatní bojovníci a nejeden několikakilogramový kapří chasník zle poničil rybářovo náčiní. Patříme mezi nejšťastnější úlovky sportovních rybářů a míra úspěšnosti toho kterého člena „mokrého cechu“ se počítá především množstvím ulovených kaprů.

pstruhové pásmo

lipanové pásmo

parmové pásmo

cejnové pásmo

My kapři jsme počítáni mezi tak zvané dlouhověké ryby a mnozí z nás, kterým bylo dopřáno několik desítek let života, dorostli délky víc než 1 m a váhy přes 20 kg.

Živíme se převážně planktonem, což jsou drobní živočichové vznášející se ve vodě, ale nepohrdneme ani žížalou nebo larvou, kterou do vody spláchl přívalový déšť.

Nakonec bychom měli my kapři k vám lidem prosbu: někteří z vás si na Vánoce koupí živého kapra, několik dní ho mají ve vaně pro radost dětem a pak, jati falešným soucitem, ho jdou pustit do řeky, v domění, že mu darovali svobodu. Nedělejte to. Takto „vrácený“ kapr dlouho a bolestivě hyne.

Ale abychom nekončili smutně, musím se vám na závěr našeho povídání pochlubit, že my kapři se o své potomstvo dovedeme jaksepatří postarat. Dospělá kapří jikernačka (samice) může naklást až půl miliónu jiker.

Víte, že?

Kapr není všude oblíbený jako u nás. Například v Austrálii před časem kapry vysadili jako ne-původní ryby a oni se tak přemnožili, že dnes představují ekologický problém. Je přísně zakázáno uloveného kapra pouštět zpět do vody. Pokud se průmyslově loví, skončí ve psích a kočičích konzervách. Australanům prostě kapr nechutná. Kdo tedy cestuje k proti-nožcům, musí se smířit s tím, že si v restauraci kapří řízek nedá.

Rostlinná
i živočišná potrava
kromě rybek

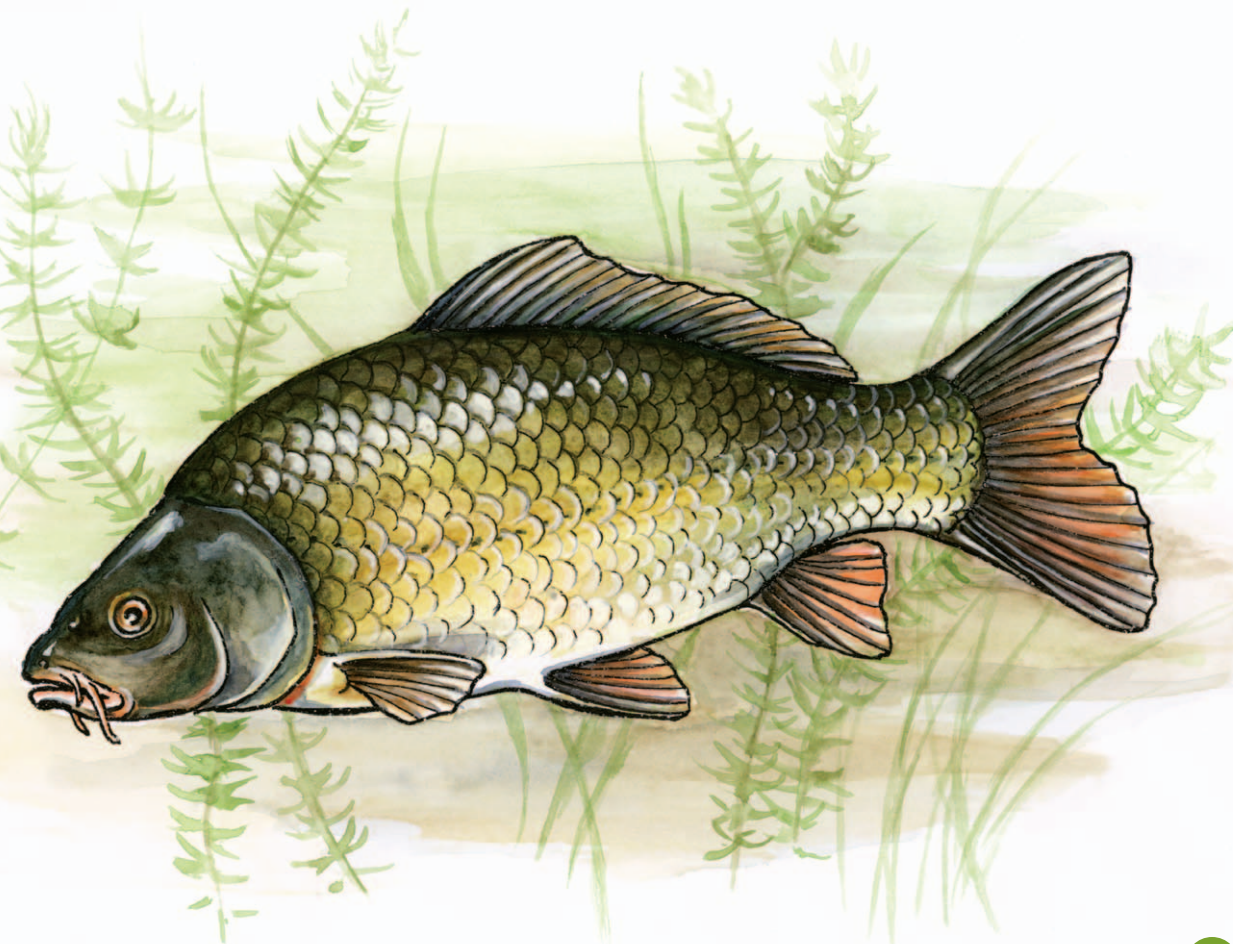
20 – 30 let

125 cm

48 kg

Cejn velký

Cejn jako lopata. Velké exempláře našeho druhu takto charakterizují rybáři a není se co divit, vždyť několikakilogramová, ze stran zploštělá ryba, bez-mála vyšší než delší tento nástroj docela připomíná. Ale než doroste do této velikosti, uplyne mnoho roků a podaří se to jen jedincům žijícím ve velmi úživných vodách. Máme na to ostatně relativně dost času.

Patříme mezi dlouhověké ryby a dožíváme se 15-20 let. Dosáhnout takového věku se ovšem podaří jenom zlomku populace. Na malé cejnký mají spadeno všichni rybí predátoři, dravými rybami počínaje, přes vydry a nenasytné kormorány, až po sportovní rybáře.

Máme totiž chutné maso a některé konzumenty ryb z řad lidí neodradí ani množství svalových kůstek, kterými jsou hlavně menší ryby pověstné. Ovšem ulovit velkého cejna není zase tak jednoduché. Čím starší ryba, tím je v braní nástrahy opatrnější. A tak lov velkých cejnů už je „vysoká škola“ sportovního rybaření. Naše vysoké, ze stran zploštělé tělo nás předurčuje strávit svůj rybí život v mírně tekoucích

nebo stojatých vodách cejnového pásma, které bylo po nás, dominantních rybách těchto vod pojmenováno. Protože milujeme hlubokou vodu, výborně se nám daří v údolních nádržích.

Patříme do široké rodiny kaprovitých ryb. Živíme se tedy planktonem i hrubšími sousty, které nám náš živel poskytne. Máme také rádi rostlinnou potravu, ale i těstoviny, brambory a obiloviny, které nám rybáři ochotně nabízejí.

V českých vodách žije náš příbuzný cejnek malý. Tato drobná ryba ve srovnání s námi, cejny velkými, žije v podobném prostředí, živí se podobnou potravou, jenom dorůstá podstatně menší velikosti. Kilový cejnek malý už je obr svého druhu. Stejně velké jedince cejna velkého a cejnka malého od sebe snadno rozeznáme. Cejnek malý má ploutve, zvláště prsní a břišní, načervenalé.

Víte, že?

Samci (mlíčníáci) mají v době tření na těle, hlavě i ploutvích výraznou tzv. „třecí vyražku“. Jsou to malé hrbolky, které způsobují, že je ryba na omak drsná. Zkušený rybář takto „vyzdobenou“ rybu po ulovení obvykle pouští zpět do vody. Jednak maso ryby v tomto období není dobré, další důvod je, že správný rybář nechce přerušit reprodukční cyklus (rozmnožování), který u tohoto druhu právě probíhá.

Drobní živočichové a zbytky odumřelých organismů

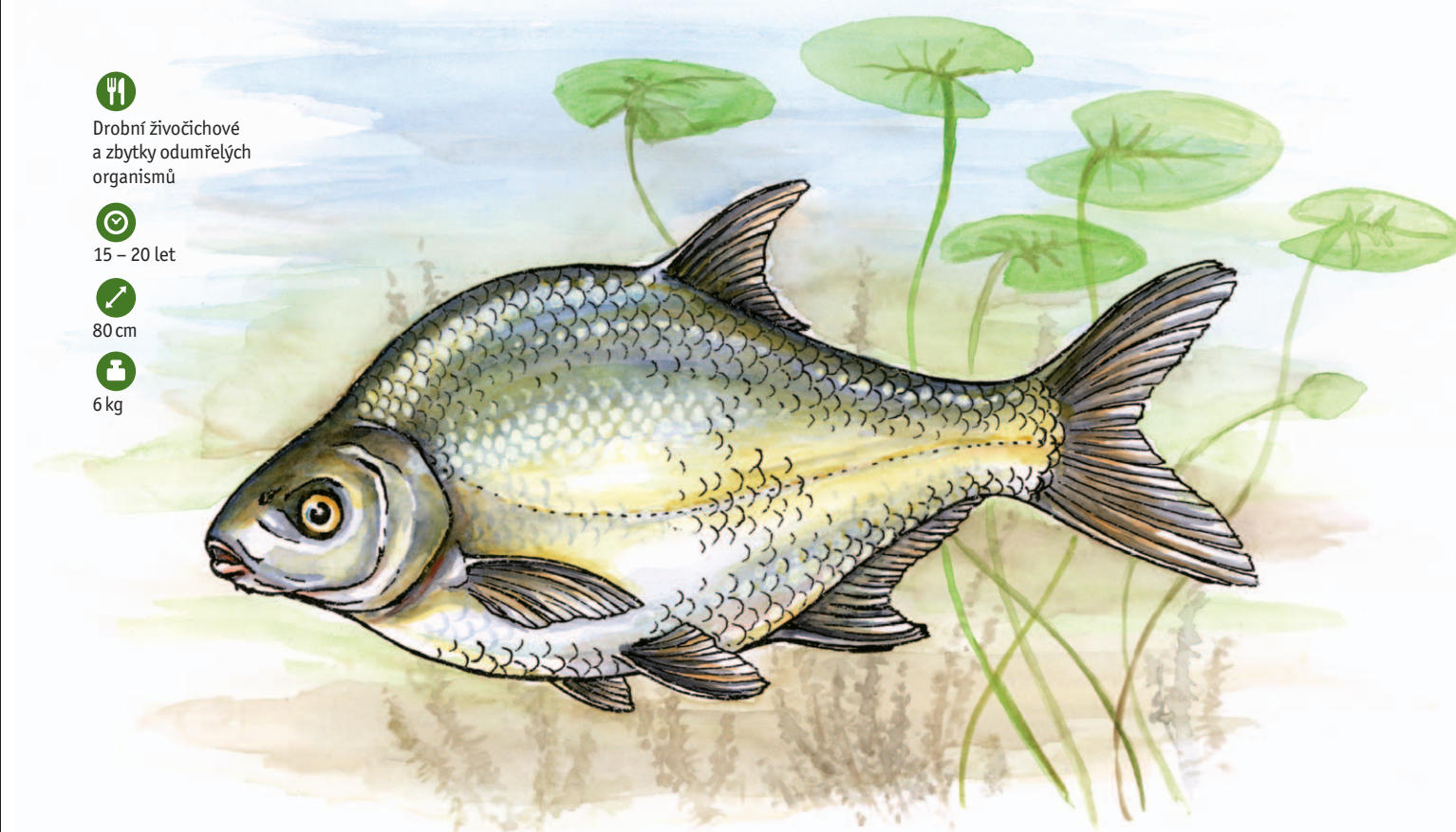
15 – 20 let

80 cm

6 kg

pstruhové pásmo

lipanové pásmo

parmové pásmo

cejnové pásmo

Lín obecný

Představuje se vám lín obecný. Jsem dalším zástupcem rozvětvené rodiny kaprovitých ryb. Dlužno dodat, jak tvrdí lidé, jedním z nejpohlednějších.

Barva mého těla obsahuje všechny možné tóny zelené barvy, od hnědozelené až po zelenou se zlatým nádechem. Naše zbarvení je závislé především na charakteru prostředí, ve kterém žijeme. A že si umíme vybírat. V bystře tekoucí vodě nás nenajdete. Prát se s vodním proudem, to není nic pro nás. V řekách se nám daří v nadjezí, nebo v nějaké tišince vodního toku. Ze všeho nejvíc ale milujeme stojaté vody, slepá ramena řek, rybníky, nebo nížinné přehradní nádrže. A čím víc jsou tyto vody zarostlé vodními rostlinami, tím pro nás lépe. Jsme také pro pobyt v této vodní „džungli“ náležitě vybaveni. Povrch našeho těla je opatřen silnou vrstvou slizu. To se pak krásně proplouvá vodním porostem.

Ptáte se, co se nám v tak zarostlých vodách líbí? Porosty vodních rostlin jsou „rájem“ vodního hmyzu ve všech stadiích vývoje. A to je naše hlavní potrava. Až půjdete po břehu labské tůně a uvidíte, že se pohybují listy třeba stulíků, přestože je bezvětří a hladina

vody je jako sklo, můžete si být jisti, že se tam popásá hejno línů. Když se zadaří, a přijde bouřkový přívál, který spláchne ze břehů žížaly a jinou žouzel, to pak pro nás nastanou hody.

Sportovní rybáři této naší záliby v „mase“ využívají a při lovu na líný nejčastěji nastražují na háček žížaly a červy všeho druhu, protože vědí, že těmto kroutcím se lahůdkám těžko odoláme. Pěkný lín je pro rybáře vítaný úlovek. Máme totiž velice dobré maso, chutí podobné masu lososovitých ryb. Však také někde říkájí línům v ohledu na kvalitu masa rybníčný pstruh.

Máme také jednu sympatickou vlastnost: jsme velice nenároční na obsah kyslíku ve vodě. Tam, kde už žádná ryba pro nedostatek kyslíku nepřežije, zůstávají jen líni a karasi.

Nedorůstáme rekordních velikostí, kilový lín už je pro rybáře náramná radost. Ještě větší exempláře jsou těžko ulovitelní, protože lín je známý svou opatrností při braní potravy a lovec se musí obrnit velkou dávkou trpělivosti.

Víte, že?

Lín je vítaným úlovkem nejen pro rybáře. Přímo lahůdkou je i pro sumce velkého. Předpokládalo by se, že tento tlamatý rybí halama si v kořisti nevybírá, ale opak je pravdou. A tak chovat v revíru líný se sumci není dobrá volba. Lec-který rybářský hospodář, který tuto skutečnost opomenul, splakal nad rybářským „výdělkem“.

Rostlinná
i živočišná potrava
kromě rybek

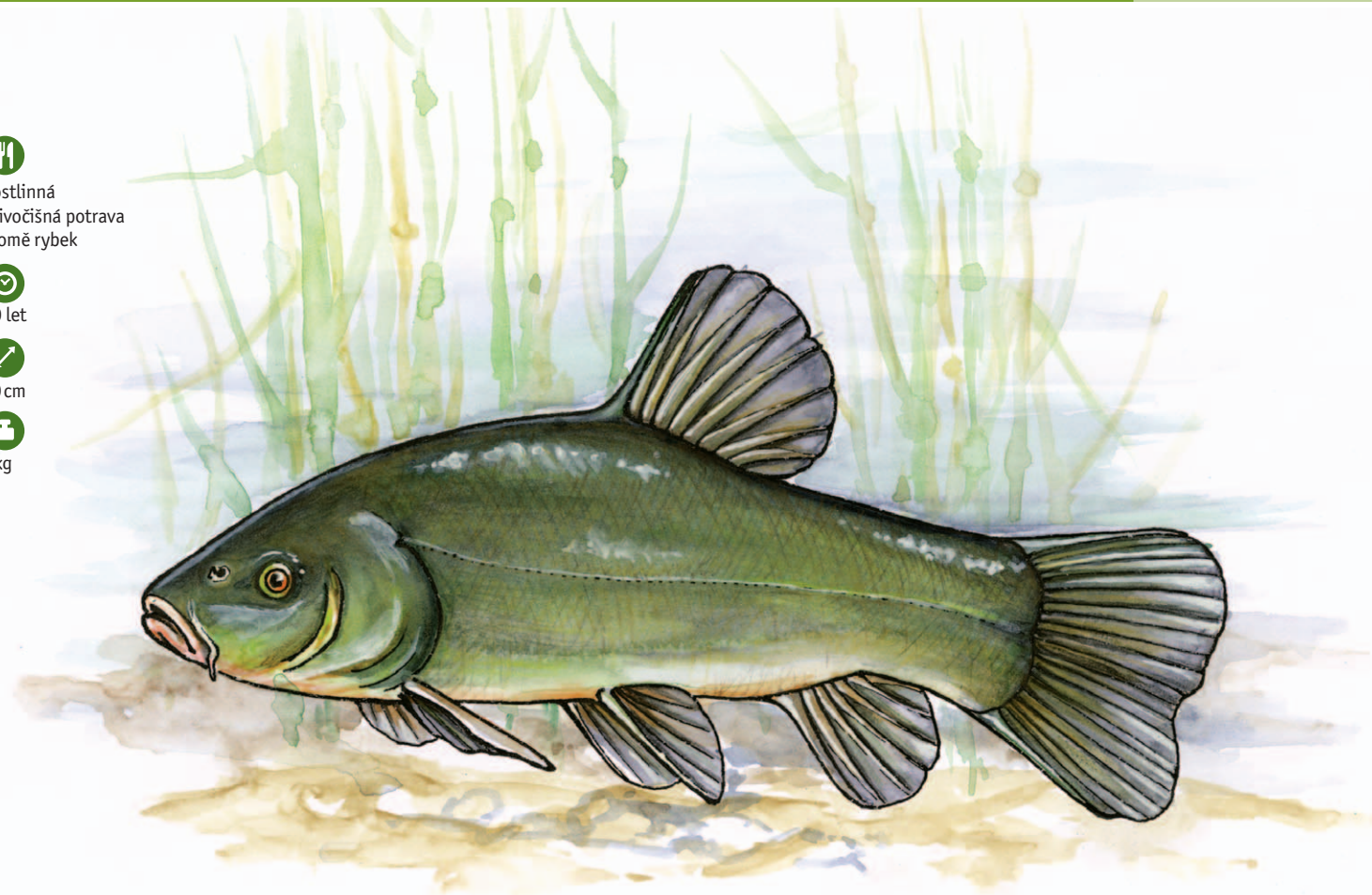
20 let

60 cm

4 kg

pstruhové pásmo

lipanové pásmo

parmové pásmo

cejnové pásmo

Sumec velký

Jsem největší. Jsem nesilnější. Není divu, dorůstáme až 2,5 m délky a 100 kg váhy. Sumci z italské řeky Pád a španělského Ebra jsou ještě o mnoho větší.

Pro moji velikost mě nehledejte v potocích a říčkách. Ani bych se tam neotočil. Mým domovem jsou velké řeky přírodního rázu s mnoha úkryty a nejlíp se mi daří v přehradních nádržích.

Jsem teplomilná ryba, takže studené vody mi nedělají dobře. Dožívám se několika pozeňnaných desítek let. Potřebuji dlouhou dobu, abych tak vyrostl. A dostatek potravy.

Aha, ještě vám dlužím sdělení, čím se vlastně žívím. Jsem z početné rodiny rybích dravců. Úměrně s mým růstem si není přede mnou životem jistá žádná ryba, od malých až po kapry „vánoční“ velikosti. Ani mláďaty vodních ptáků nepohrdnu a mnohá kachní matka, která vyvedla mláďata v mém lovišti, se nemůže dopočítat svých potomků. Není divu, podívejte se na moji tlamu. Spolknul bych klidně šišku chleba. Jenomže já jsem na maso a nemusí být ani živé. S chutí

spořádám uhynulou rybu.

Rybáři na mě líčí líny (ti mi obzvlášť chutnají), cejny i kapry. A pokud se spletu a zaberu na jejich nástrahu, nastává několikahodinový boj, ve kterém zvítězí ten lepší. Někdy sumec, někdy rybář. Pro toho je to většinou celoživotní událost a úspěšný lovec se těší všeobecné úctě a uznání.

Víte, že?

Sumec mlíčňák /samec/ po naklazení jikry hlídá až do vylíhnutí a útočí na každého skutečného či domnělého škůdce. Někteří vědci předpokládají, že v dávných dobách dala podoba sumce a jeho projevy ve vodě za důvod vzniku mýtu vodníka neboli hastrmana.

Vodní živočichové, žáby, vodní hlodavci, kachny, ryby

40 let

Přes 130 cm

Přes 200 kg

pstruhové pásmo

lipanové pásmo

parmové pásmo

cejnové pásmo

Rybí pásma

Rybáři a ichtyologové (vědci, zabývající se rybami) rozdělili tekoucí vody do čtyř rybích pásem a nazvali je podle dominantních ryb, které v nich žijí. Nejhořejší pásmo řeky, vyznačující se rychle tekoucí studenou vodou, bohatou na kyslík, se nazývá pstruhové. Další partie toku, již mírně tekoucí, ale stále ještě bohaté na kyslík, je pásmo lipanové. Následuje pásmo parmové s čistou, místy ještě čile tekoucí vodou s mírně tažnými příbřežními úplavy. Čtvrté, cejnové pásmo zahrnuje mírně tekoucí dolní část řeky. Ryby samozřejmě zasahují do vedlejších pásem, striktní hranice neexistuje. Vlivem lidské činnosti, hlavně stavbou jezů a přehradních hrází, vznikla tzv. druhotná rybí pásma.

pásmo	V kterém pásmu najdete tyto ryby?												
	pstruh	losos	lipan	parma	okoun	candát	štika	úhoř	plotice	kapr	cejn	lín	sumec
Pstruhové pásmo: vysokohorské toky a potoky													
Lipanové pásmo: přechodné pásmo, pomalejší tok řeky než v pstruhovém pásmu, hlubší voda													
Parmové pásmo: střední polohy (podhůří), širší koryto typu U, prskovitě a šterkovité dno													
Cejnové pásmo: především stojaté vodní toky, rybníky, hlubší voda, pomalu tekoucí													

Návrat lososů do Českého Švýcarska

Lososi byli v českých vodách vyhubeni následkem stavby příčných překážek na tocích a velkého znečištění vod zhruba v polovině 20. století. V roce 1998 zahájil Český rybářský svaz desetiletý reintrodukční program LOSOS 2000, který navazoval na reintrodukční snahy zahájené v Německu již v roce 1994. Tento program byl založen na jarním vypouštění lososího plůdku, tedy rybiček čerstvě vylíhnutých z jiker. Do snah o reintrodukci lososa obecného se zapojila v roce 2000 také nově vzniklá Správa Národního parku České Švýcarsko, a to každoroční pomocí při jarním vysazování lososího plůdku a investicemi do zprůchodnění příčných překážek na řece Kamenici v národním parku.

V roce 2008 Správa Národního parku České Švýcarsko spustila vlastní doplňkový program založený na podzimním vypouštění odrostlejších rybiček o velikosti 8 až 10 cm. U těchto rybiček správa parku předpokládá větší šanci na přežití, protože mají relativně méně predátorů. O rok později, v roce 2009, spustila správa parku spolu s Českým rybářským svazem, obecně prospěšnou společností České Švýcarsko a dalšími partnery adopční program Návrat lososů s cílem zapojit do zlepšování stavu přírody také veřejnost. Ta může prostřednictvím dárcovských SMS lososy adoptovat, podílet se na jejich vypouštění.

O návrat labských lososů usilují rybářské svazy a ochránci přírody v Česku i Německu již dvě desetiletí. Od roku 1995 bylo do přítoků Labe v Sasku vypuštěno více než 5,8 milionu kusů lososího plůdku, na české straně pak zhruba 3,5 milionu. První navrátilci byli v Sasku zaznamenáni v roce 1998, na české straně pak v roce 2002. Počty každoročně se vracejících lososů kolísají, v průměru se jedná o desítky kusů ročně.

Pomoci s návratem lososů do Českého Švýcarska můžete i vy, buď aktivní účastí na vypouštění malých lososů nebo zapojením se do sbírky a adoptováním lososů.

Adoptujte lososa

Jak adoptovat lososa

Do projektu Návrat lososů se může zapojit každý. Zasláním dárcovské SMS se stanete adoptivním rodičem jednoho malého lososa. Poté zde můžete sledovat jeho dobrodružnou životní cestu z líhně do říčky Kamenice a následnou cestu do moře a zpět.

Jak zaslat dárcovskou SMS

Odešlete dárcovskou SMS ve tvaru **DMS NAVRATLOSOSU** na číslo **87 777**.

Cena DMS je 30 Kč, projekt Návrat lososů obdrží 28,50 Kč. Službu provozuje Dárcovské fórum, technicky zajišťuje ATS Praha. Podrobné informace o projektu naleznete na: www.navratlososu.cz

Obecně prospěšná společnost České Švýcarsko

Křínické nám. 1161/10, 407 46 Krásná Lípa

tel: + 420 412 383 000, e-mail: ops@ceskesvycarsko.cz

www.ceskesvycarsko.cz

Text: Vladislav Vencko • Ilustrace: Mgr. Jana Modrá

Editor: Ing. Jarmila Judová • Grafické zpracování: TR-DESIGN

Tento materiál je zdarma.

ISBN: 978-80-87248-41-6

Materiál vznikl v rámci projektu: Poznáváme přírodu Českého Švýcarska, který podpořil v roce 2015 Státní fond životního prostředí, Ministerstvo životního prostředí a Nadace Agrofert v rámci projektu: Seniori dětem a děti seniorům. Materiál nemusí vyjadřovat stanovisko SFŽP a MŽP

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY

Ministerstvo životního prostředí

NADACE
AGROFERT